

Merima Krijezi, *Semantika predloga u savremenom albanskom jeziku* (Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet, 2023, 267 str.)

Prikazala **Ekaterina N. Tarpomanova**, Sv. Kliment Ohridski, Univerzitet u Sofiji, 15 Tsar Osvoboditel Blvd, 1504 Sofija, Bugarska, katya@slav.uni-sofia.bg
 <https://orcid.org/0000-0003-2841-7951>

Problematika semantike predloga, njihovog semantičkog opsega, definisanja odnosa koje izražavaju u konstrukciji, kao i određivanja njihovog statusa kao vrste reči (gramatičko-funkcionalne ili leksičke jedinice), samo su neka od aktuelnih opštelingvističkih pitanja kojima se bavi monografija autorke Merime Krijezi pod nazivom *Semantika predloga u savremenom albanskom jeziku*. Pomenuta monografija predstavlja vrlo iscrpan i detaljan prikaz tretiranja pitanja predloga u savremenom albanskom jeziku, za koje možemo reći da je u albanskoj lingvistici bilo samo delimično obrađivano, kroz tri nivoa – leksičko-semantički, gramatički i pragmatički. Studije posvećene analizi predloga do kraja XX veka odnosile su se u prvom redu na njihovu funkciju u predložko-padežnim konstrukcijama i karakteristike kao gramatičkih jedinica, dok se o analizi usmerenoj na njihovu leksičku vrednost i semantiku može govoriti tek u novije vreme. Ova monografija svakako predstavlja sveobuhvatan pristup analizi semantike predloga u albanskom jeziku u kome je polazište definicija predloga, klasifikovanje vrsta reči uz koje se javljaju u konstrukciji, ali i njihov status u odnosu na druge, nezavisne vrste reči, s fokusom na značenje koje imaju u široj konstrukciji i izražavanje spacijalnih i nespacijalnih referentnih vrednosti.

U našem prikazu počecemo od same strukture monografije. Podeljena je na šesnaest poglavlja (uz dva dodatna u vidu dodatka poslednjem, šesnaestom poglavlju u strukturnom i tematskom smislu), koja se mogu percipirati kao tri celine. Prvu celinu obuhvata prikaz obrade ove jezičke jedinice od samih početaka njenog pojavljivanja u gramatikama savremenog albanskog jezika, njenog definisanja, statusa kao vrste reči i klasifikacije (13-61); drugu predstavlja taksativna analiza semantike najfrekventnijih predloga (osnovnih, izvedenih i apstraktnih značenja

koja iskazuju u konstrukciji) (63-217); i treću, u kojoj je data opšta klasifikacija značenja predloga na osnovu kriterijuma iskazivanja spacijalnih i nespacijalnih značenja (219-250). Svaka od celina podeljena je na potpoglavlja koja su tematski grupisana i klasifikovana, a prva celina počinje poglavljem *Uvodni deo*, u kome je dat celokupan pregled istorijata pitanja predloga i njegovih razvojnih faza. Od prvog opšteg definisanja predloga kao jezičke jedinice i njihovog navođenja od strane Dionisija Traksa (Dionysius Thrax) (Bortone, 2010), kao prvog naučnika koji je izdvojio predloge kao samostalnu jezičku kategoriju u II veku pre n. e., do prevođa ovog termina (iz grčkog) na latinski i njegovog proširenja u druge romanske i evropske jezike, među kojima i u albanski, čiji se trag može pratiti u lingvističkoj terminologiji i gramatikama ne samo kada je reč o njihovom imenovanju, već i kada se govori o prepoziciji, prepozitivnim članovima i sl. Navedeni su svi najvažniji kongresi posvećeni standardizaciji albanskog jezika i razvojnom putu obrađivanja ove vrste reči od kongresa u Ljušnji (1920) i njihovog aktuelnog statusa u Pravopisnom rečniku albanskog jezika (1974, 1976, 2011), njihovog statusa kao gramatičke kategorije, definicije i klasifikacija koju zastupaju albanski lingvisti. Navedene su aktuelne klasifikacije predloga na osnovu njihovog sintaksičko-semantičkog slaganja s odgovarajućim padežom, pored čega je autorka navela sve relevantne podatke o stavovima i izjašnjavanju najznačajnijih albanskih lingvista, uključujući i one koje nismo imali prilike da vidimo u dosadašnjoj literaturi. Među njima se navodi i klasifikacija Camaja (Camaj), Demiraja (Demiraj) i drugih lingvista koji su ovo pitanje obrađivali u svojim gramatikama i sl., i podaci o klasifikaciji koju navodi Samara (Samara) i pokušaju klasifikacije predloga po ugledu na postojeću u engleskom jeziku. Veliki doprinos autorke ogleda se u analizi koja je po prvi put stavila akcenat na podelu koja se odnosi na sinonimne i antonimne predloge, na prikaz sinonimnog značenja i njegovog vertikalnog i horizontalnog grananja, koji problematičnost definisanja sinonimije, njenih graničnih linija i ekstenzija prikazuje na nov i metodološki drugačiji način, ukazujući na sinonimiju koja može obuhvatati i više od dva predloga, kao što je slučaj s predlozima *në*, *mbi* i *sipër*. Vertikalno grananje trebalo bi da ukaže na sva moguća značenja koja su sinonimna sa značenjem nekog drugog / drugih predloga, a horizontalno da pokaže koji predlozi imaju visok stepen semantičke ekvivalencije i upotrebne vrednosti, te u rečenici, u velikom broju slučajeva, mogu stajati jedan umesto drugog, noseći isti semantički sadržaj i ne menjajući značenje rečenice, kao i koji predlog predstavlja prvi izbor kao mogući sinonim jednog predloga (256). Još jedna važna napomena tiče se upotrebe predloga kao markera dijalekatske osnove sagovornika (npr. gegijsko *kah* u konstrukciji *Shifemi kah tetë* (*Vidimo se oko osam*) u kojoj se primećuje gegijski dijalekatski prelaz [-h] > [-f] nasuprot književnom i normiranom *Shihemi nga tetë* itd), zatim upotrebe predloga koja je uslovljena kontekstualnim značenjem, koja u dosadašnjim studijama i radovima posvećenim ovoj tematici nije bila obrađivana, i uloge predloga i padežnih nastavaka u realizaciji padeža. S obzirom na to da deklinaciju imenica u albanskom jeziku odlikuje vrlo uprošćen sistem imenskih nastavaka (imenica u genitivu, dativu i ablativu jednine, odnosno nominativu i

akuzativu jednine, ima iste nastavke), bez predloga, kao i bez konteksta, bilo bi vrlo teško odrediti u kojem padežu se javlja određena imenica, kako ističe i sama autorka.

U drugoj celini rada svi predlozi klasifikovani su na osnovu sintaksičko-semantičkog slaganja s odgovarajućim padežom i u ovom delu autorka je pokazala istančan naučni osećaj za analizu karakteristika koje su odlika albanskog jezika, a koje se otkrivaju kroz predložko-padežne konstrukcije. U prvom redu tiču se postojanja predloga za nominativ koji nisu zabeleženi ni u jednom indoevropskom jeziku i otkrivanja njihovih mogućih značenja u konstrukciji. Koliko je nama poznato, autorka je prva koja je predlog *nga* (koji se sintaksičko-semantički slaže s nominativom) označila kao *ambivalentni*, jer se njime može iskazati udaljavanje i približavanje od / ka entitetu i detaljno analizirala dijahroniju ovog predloga, dodajući mu i predlog *përveç* (koji se sintaksičko-semantički slaže s ablativom), koji takođe pokazuje pomenute karakteristike, budući da se njime može iskazati izuzimanje i dodavanje, tj. uključivanje u grupu / izuzimanje iz grupe ili odvajanje ili priključivanje entitetu / entitetima. Izdvojena su sva osnovna i izvedena značenja svih najfrekventnijih predloga, njihov semantički opseg koji mogu imati u užoj i široj konstrukciji, određene i definisane vrste konstrukcija u okviru kojih se realizuju (uz koje vrste reči najčešće stoje, koji glagoli utiču na njihovu rekciju i semantiku i sl.), analizirano je pitanje da li su predlozi, čija je etimologija poznata, sačuvali svoje primarno značenje koje se može prepoznati i iz sinhronijskog ugla. U trećem delu monografije sva značenja koja predlozi mogu imati klasifikovana su na, za albansku lingvistiku, nov i drugačiji način: na značenja sa specijalnim oznakama (lokativnost, adlativnost, ablativnost i perlativnost; tačka odakle počinje kretanje, ka kojoj je usmereno kretanje, završna tačka kretanja, mesto gde se entitet nalazi / lokacija) i bez specijalnih oznaka (vreme, agens, pacijens, sredstvo, društvo, cilj, namera, stanje itd.). Autorka je takođe tretirala problematiku klasifikacije predloga, podele na osnovu morfološkog i sintaksičko-semantičkog kriterijuma i ponudila odgovore na neka od još uvek otvorenih lingvističkih pitanja – koje jezičke jedinice mogu biti svrstane u grupu predloga, da li veznici *si*, *se* / *sesa*, *sa* mogu biti tretirani i kao predlozi, da li možemo govoriti i o široj sinonimiji predloga, koji semantičko-sintaksički elementi utiču na nju i sl.

Monografija sadrži sedam tabela i jedanaest originalnih shematskih prikaza predloga u albanskom jeziku koji prate strukturu rada i daju prikaz klasifikacija, konstrukcija u okviru kojih se javljaju predlozi i njihovih specijalnih i nespacijalnih oznaka, kao i obiman spisak literature na albanskom, srpskom i engleskom jeziku, praćen odgovarajućim brojem adekvatnih primera. Primeri su u svim delovima monografije izabrani uz razvijeni osećaj za semantičku vrednost i nijanse u značenju pojedinih predloga, ekscerpirani su iz bogatog korpusa i u skladu sa savremenom lingvističkom metodologijom. Korišćene su sve relevantne monografije, gramatike, jednojezični i dvojezični rečnici, elektronski rečnici, kao i druge lingvističke publikacije, časopisi itd. Korišćenje ove stručne literature omogućilo je autorki da ponudi jednu ozbiljnu studiju koja tretira pitanje semantike predloga na kompleksan i višestran način.

Monografija Merime Krijezi pod nazivom *Semantika predloga u savremenom albanskom jeziku* predstavlja originalno naučno delo i sveobuhvatan rad u kome je autorka primenila savremene lingvističke metode u analizi problematike u vezi sa semantikom predloga albanskog jezika i pokazala nova zavidna dostignuća. U ovoj kompleksnoj studiji obrađeni su svi najfrekventniji predlozi albanskog jezika u sinhroniji i dijahroniji, uz rigorozan naučni pristup i metodologiju, dajući nam tako opšti pregled razvoja semantike i semantičkog opsega predloga u albanskom i njihovog aktuelnog stanja u ovom jeziku. Ova monografija svakako može poslužiti i kao model za druge istraživače u procesu daljeg tretiranja ovog pitanja u oblasti albanske lingvistike, ali i širih, balkanoloških komparativnih studija.